

cipio, quod *socialitatis* appellant aliqui. Amor sui ipsius in quibusdam hominibus spem atque timorem ita excitare potest, ut bonorum civium officio fungantur, hoc est, ut omnibus honestae societatis officii satisfacere videantur; sed principium istud a principio moralitatis toto coelo distat, ut antea explicavimus. Dicere solebat vetus quidam philosophus: *familiam meam antepono mihi, patriam familiae, genus humanum patriae.* Verus philosophus addere debet: *rebus omnibus Deum antepono, et super omnia diligo.* Sed neque ad civilem politicamque societatem satis est ullum principium, nisi accedat quoque divinae obligationis motivum. Amore sui ipsius nihil mobilius est, in eaque re una constans, ut eam induat ornetque formam, quam se tueri posse credat, et plausu aliquo comprobata videat. Licet autem aliqui esse possent rarioris meliorisque indolis homines, qui ad societatis utilitatem sui ipsius amorem attemperent; experientia tamen quotidiana notum est, quam unice sese diligant plerique homines, ita ut amor proprio serviat externa illa fucataque benevolentia, quam aliis demonstrare student, suntque non cives boni, sed gloriosi. Porro societatis principium, quodcumque ab adversariis fingatur, tantam vim habere debet, ut magnam hominum partes in suo officio continere possit ac debeat. Verum si tollas obligationem divinamque voluntatem, iam quolibet criminum genere sese inquinarent homines, dummodo criminis notam et poenam possent efugere: virtutis larvam induerent tantum. Porro

nihil tam abhorret a virtute, quam ostentatio virtutis.

Obiect. 3. Res quaelibet suam habet naturam omnino immutabilem et a Deo independentem. Ignis et aqua inter se specie differunt: inter amorem et odium, adfirmationem et negationem existit essentialis differentia. Hanc vero differentiam cognoscimus ex sola proprietatum essentialium consideratione et comparatione. Eodem modo natura differunt virtus et vitium: nemo est, qui veritatem et mendacium non distinguat, illam non commendat, hoc vero non abhorreat. His positis sic argumentatur Baylius. Existentiam Dei non praesupponit principium illud, quod pendet tantum ex ipsa rerum natura; atqui fundamentum moralitatis derivat tantum ex ipsa rerum natura; ergo non pendet ex notione Dei et creaturae rationalis. Resp. N. mai. atque min. Distinctam moralis principii notionem haud sibi efformant, qui boni et mali naturam sine ulla divinae essentiae ratione considerant. Et quidem duplex distinguenda est specifica rerum differentia. Alia est *naturalis*, per quam scilicet rerum vel actionum qualitates a se invicem distinguuntur. Alia est *moralis*, per quam actiones moraliter inter se differunt. Prima nempe differentia est dumtaxat *speculativa*, rerumque convenientiam vel discrepantiam demonstrat. Altera autem est *practica*, quae obligationem importat. Prima differentiae species pendet ex intellectu divino (ut demonstravimus in *metaphysica*); altera autem ex divina voluntate, ut modo ostendimus. Itaque probe distin-

guendum est inter bonum vel malum *natarale*, et inter bonum vel malum *morale*. Igitur qui ex rerum convenientia agit, bonum naturale operatur, non vero bonum morale. Atque rerum relatio et ordo constituere quidem potest bonum vel malum naturale, non autem bonum vel malum morale; alioqui bonum et malum in serie rerum mere naturalium contingerentur. Ita virtus nihil plus moralitatis deberet, quam telluris fructus tempestatumque benignitas; vitium autem nihil plus malitiae, quam pestis et procella; quum priores eventus hominum felicitati, posteriores autem infelicitati conferant, et utriusque in rerum ordine ac convenientia contineantur.

Inst. I. Omnium hominum animis ita insita est virtutis pulchritudo, ut boni malique notio ex scelestissimorum quoque hominum mente deleriumquam possit. Hinc fit, ut nullus sit, qui saltem verbis virtutem non commendat. Hinc apud omnes gentes crimini infamia, virtuti autem laus annexa est, ita ut boni malique idea magis, quam ipsa idea Dei nobis congenita videatur. Unde sic argumentari licet. Ex Dei existentia non fluit notio illa, quae magis, quam ipsamet Dei idea hominum animis insita videtur; atqui ita se habet natura virtutis et vitii; ergo ex notione naturae virtutis et vitii, non autem ex notione Dei pendent moralitatis principia. Resp. N. min. Boni et mali notionem cum idea Dei coniunctam esse, iam demonstravimus. Et re quidem ipsa alteram ab altera nemo umquam abstulit. Insiapiens ille, qui apud Davidem *Deum non esse dixerat*, ipsa

quoque morum principia sustulit: *corrupti et abominabiles facti sunt dies eius*. Theodorus atheus apud Laërtium quum deos negasset, id quod erat consequens, nihil turpe ac honestum esse, docuit. Dei providentiam sustulit Epicurus, sed posuit quoque, solam utilitatem esse iusti et honesti matrem. Id quidem Cicero probe animadvertit, Deo aut providentia ablati, nullam inter homines iustitiam ac fidem esse posse. Hincque tractationem de legibus a Deo auspiciatur. Constituendum quidem est, iustitiam et honestatem veram genuinamque utilitatem facere, sed iusti et honesti ratio ex Deo omnis iustitiae fonte altius repetenda est, ut ex probatione conclusionis manifestum est. Ethnicorum scriptorum auctoritatem adhibuimus, sed totam hanc doctrinam luculenter explicat probatque S. Augustinus *lib. II. de Trinit. cap. 15.* his verbis: *hinc est, quod etiam impii cogitant aeternitatem, et multa recte reprehendunt recteque laudant in hominum moribus. Quibus ea tandem regulis iudicant? nisi in quibus vident, quomodo quisque vivere debeat, etiamsi nec ipsi eodem modo vivant? Vbi eas vident? neque enim in sua natura; quum procul dubio mente ista videantur, eorumque mentes, constet, esse mutabiles, has vero regulas immutabiles videat, quisquis in eis hoc videre poterit: nec in habitu suae mentis; quum illae sint iustae, mentes vero eorum, constet, esse iniustas. Vbinam sunt istae regulae scriptae, ubi quid sit iustum et iniustum agnoscit? ubi cernit habendum esse, quod non*

habet? ; Vbi ergo scriptae sunt, nisi in libro lucis illius, quae veritas dicitur?

Quod autem spectat ad iustam virtuti laudem attributam, crimini autem infamiam, id procul dubio nascitur ex Dei notione illiusque perfectione infinita, quae virtutis omnis fons est et norma. Et re quidem ipsa, caecissimi homines, qui Deum negant, si qui sint, qui id serio audeant, propriis dumtaxat commodis suaque privata utilitate universam iusti iniustique rationem metiuntur. Quo quidem principio nihil pestilentius, nihil in ipsa quoque societate civili perniciosius, et ad homines armandos accommodatius. Sed obiectionem hanc fusius refellemus in sequenti conclusione, quae cum doctrina iam explicata necessario vinculo coniuncta est. Quare sit

CONCLUSIO II.

ESSENTIALIS ATQUE INTRINSECA ACTIONVM MORALIVM DIFFERENTIA AB HOMINVM OPINIONIBVS OMNINO INDEPENDENS, DEMONSTRATVR.

I. Haec conclusio ex praecedenti sponte fluit. Etenim actionum moralium bonitas ex Dei essentia illiusque attributis primario desumitur, ac proinde non minus necessaria est et immutabilis, quam ipsa essentia divina. Contraria ratione patet actionum moralium malitia. Quare necessaria est et immutabilis actionum moralium differentia. Porro si ab hominum opinione aliave qualibet ratione pendeat actionum bonitas et malitia; iam nihil ma-

gis vagum est atque incertum, quum solus Deus sit immutabilis: *non est Deus quasi homo, ut mentiatur, nec ut filius hominis, ut mutetur.* Num. cap. 23. v. 19. Huius probationis evidentia magis confirmabitur, ubi obiectiones refellemus.

II. Ex summo omnium hominum consensu evidens fit conclusionis veritas. Neminem ubivis gentium reperire licet, qui dicere vel etiam cogitare non horreat, nullum esse inter parricidam, adulterum, sacrilegum, et virum honestum discrimen. ; Ecquis tam impudens dicere non verebitur, omni scelere et culpa vacare impietatem in Deum, cuius existentiam profiteretur, cuius omnipotentissimae voluntati creationem et conservationem debet, a quo pleni domini iure pendet omnino, qui actiones malas castigare, bonas autem remunerare vult et potest? Itaque actionum moralitatem fateri, necesse est, eos, qui Dei existentiam agnoscunt. Hinc vix credi potest, exstitisse et etiamnum exstare perditos homines non paucos, qui Deum exsistere confitentur, et *theistae* appellantur, omnia autem religionis et ethicae principia negant, et subvertere conantur.

III. Ex civilis societatis natura manifeste colligitur eadem doctrina. Etenim certissimum est, homines magis quam pecudes ad societatem factos esse, ac proinde diversa plane ratione regendos. At si nulla sit inter actiones morales differentia, nullo iure gubernatur humanum genus, nulla ratione; nec deterioris, immo melioris conditionis foret pecudum societas, utpote quae adfectuum varietate et perversitate nullatenus turbata. Huius

argumenti vis facile sentitur, si naturae nostrae imperfectionem ob oculos habeamus. Mens hominis tumultuosa cupiditatum turba agitur: in tota humana vita mala pro bonis, bona autem pro malis persaepe traducuntur. Ex variis boni vel mali perceptionibus nascuntur desideria, aversiones: hinc inimicitias, odiis, litibus perpetuo iactatur hominum societas. Neque est, quod hanc rem fusius comprobemus, quae omnium sensu et vita, totaque humana historia satis constat. Iam vero si nullam ponamus actionum moralium differentiam, pro varia utilitatis, commodi ac voluptatis opinione agere unicuique licebit. Hinc varia opinionum et criminum monstra, atque universae societatis perniciēs et ruina. Huic demonstrationi robur addetur, si revocemus in memoriam, quae de infinita Dei perfectione, bonitate, providentia in metaphysica demonstravimus. Quum enim Deus sit perfectissimus, infinite bonus, a quo facta sunt et gubernantur omnia, ac proinde et homo ipse, qui universitatis rerum pars est nobilissima; neque sibi persuadere hominem a Deo infinite perfecto atque infinite bono creatum, sapientissimaeque providentia gubernatum, incerta opinionum varietate et procellosis adfectuum fluctibus sine directione ulla iactandum relinqui? Hanc gravissimam quaestionem, quae totius moralis doctrinae fundamentum est, tribus potissimum argumentis demonstrasse nunc satis sit. Ceterum ex ipsis obiectionibus veritas magis ac magis elucescet, atque ex toto ethicarum institutionum progressu. Neque enim unica conclusione

contineri potest argumenti dignitas atque amplitudo.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

Obiect. 1. Tristissima experientia compertum est, quanta sit vis fere insuperabilis illarum opinionum, quae ex infantia, consuetudine, superstitione originem habent. Iam a pueritia animis nostris velut sacra mysteria obrudi solent mera imaginationis et ignorantiae figmenta. Poenarum terror incutitur, praemiorum autem spes excitatur. Atque hinc fit ut nullam de rebus ad religionem pertinentibus dubitationem movere audeamus; hinc increduli esse metuentes, sumus superstitiosi. Et certe nulla alia reddi potest ratio tantae opinionum varietatis, quibus cultiores quoque gentes doctissimique homines scinduntur atque dividuntur etiam circa primaria religionis decreta. Vnde sic concluditur: essentialis atque necessaria non est illa actionum differentia, quam educationi, consuetudini, superstitioni tribuendam esse, demonstrat experientia; atqui his tribuenda est actionum moralium differentia eiusque differentiae opinio; ergo falsa est conclusio. Resp. N. min. Haec est celebratissima obiectio, quam magnopere iactant increduli impiissimique homines. Hos autem et praeiudicatis opinionibus, et cupiditatum criminumque illecebris praeoccupatos atque abreptos esse, facile patebit, si huius obiectiois vim, quae sane nulla est, accurate expendamus. In constituenda actionum humanarum differentia nullas sane esse potest prae-

iudicatis opinionibus et errori locus. Idque evidens omnino fiet, si perniciosissimi erroris originem causamque consideremus. Ad sacram theologiam pertinet disserere de peccato originali, ex quo in genus humanum tot mala, tot animi corporisque miseriae derivarunt. Vnusquisque praesentis suae conditionis et naturae lapsae satis sibi conscius est. Si quis in seipsum, ut ita dicam, descendit, in morum doctrina errores falsaue iudicia ex perversis adfectibus, cupiditate, voluptate nasci, intimo conscientiae testimonio facile intelliget. His enim adfectibus sceleribusque omnibus favet corrupta morum doctrina. Naturae depravatae propensionem augent quidem et confirmant instituta, disciplinae, consuetudines, familiaritates; moresque corrumpendi vim maximam habent, a quibus proinde maxime cavendum est. At si quis serio cogitaverit, quot et quantas animi perturbationes passus fuerit, quot errores incautus hauserit, dum cupiditatis, ambitionis, avaritiae, alteriusve cuiuslibet depravati adfectus aestu sese abreptum sentiebat; is sane animi tranquillitati restitutus, sibi velut innata reperiet virtutum semina, plurimos officii sui numeros se praeteriisse, viri boni formam et notionem se corrupisse fatebitur, et acri conscientiae stimulo cruciabitur. At nihil simile in virtutis exercitio potest contingere. Cupiditati aliisque perturbatis adfectibus contraria est virtutis severitas, ac proinde in constituenda actionum moralium differentia non est, quod perversorum affectuum vim atque fallaciam metuamus. Superest ergo, ut su-

perstitutioni, et fere ab incunabulis inculcatae opinionum actionum moralium differentiam tribuant impij homines, quod quidem facere non possunt, si suis stare velint principiis. Neque enim ii, contra quos agimus, impressae ab ipsa pueritia superstitioni referunt fidem, qua credimus existere Deum omnimode perfectum, infinita intelligentia praeditum, omniscium, qui proinde omnes nostras actiones novit, easque si bonae sint, hoc est, si ad sui ipsius gloriam referantur, approbat; secus autem, reprobatur. Porro caute monendum est, divinae gloriae nomine heic intelligi finem honestum et iustum, qui saltem *implicitè* et *virtualiter* divinae gloriae motivum continet. Sed haec fusius explicabimus, ubi de actuum humanorum indifferentia. Praeterea in his, quae hactenus diximus, probe observandum est, nos sermonem habere dumtaxat de notione boni et mali generatim, de intrinseca boni et mali differentia, actionumque moralitate *in ordine naturali*, non autem de *supernaturali* virtutis exercitio atque merito. Etenim ad bonum huiusmodi ordinis operandum homo lapsus indiget *gratia Christi medicinali*, qua sanentur intellectus et voluntas. Sed res pertinet ad divinam theologiae scientiam.

Obiect. 2. Deus quidem hominum actiones, si velit, nosse potest; at quum sit infinite liber, potest etiam, si voluerit, hominum actiones nihil omnino curare, ab iisque oculos et attentionem avertere. Vnde sic argumentari pergunt: intrinseca actionum moralium differentia demonstrari

non potest, nisi ostendatur Deum in despiciendis hominum actionibus sua non uti infinita libertate; atqui Deus infinita sua libertate actiones humanas potest despiciere; ergo intrinseca actionum moralium differentia potest ab hominum opinionibus pendere. Resp. N. min. In hac refellenda obiectione non est quod diutius immoremur; quum ex demonstratis de providentia divina manifestum sit, quam absurde proponatur. Notio entis perfectissimi importat libertatem, sed omnem imperfectionem excludit. Et quidem *posse peccare non pertinet ad essentiam, sed ad defectum libertatis*, ait S. Thom. *part. 1. quaest. 62. art. 8. ad 3.* et S. Augustinus *lib. 22. de civit. Dei cap. 3.:* *certe Deus ipse, numquid quia peccare non potest, ideo liberum arbitrium habere negandus est?* At imperfectissimum foret et Deo plane indignum, homines a supremo rerum omnium creatore negligi atque contemni. Etenim si res creatas nihil curaret Deus, id vel ignorantiae, vel incuriae vitio tribuendum foret. Porro intellectus divinus unico intuitu omnia comprehendit, voluntas autem divina ab aeterno omnia decrevit, et ad suum finem ordinavit. Haec responsio conferatur cum iis, quae de attributis divinis fusius tractata sunt.

Obiect. 3. Deum aliquando usum fuisse sua libertate in mutanda boni malique notione, variis constat s. scripturae exemplis. Deo volente et iubente, bonum evasit, quod antea malum erat. *Genes. 22.* Abrahæ praecepit Deus, ut Isaacum innocentem occideret. *Oseae cap. 1.* iubet Deus ipsi Oseae, ut meretricem adsumat, et ex ea fi-

lios gignat. *Exodi cap. 12.* permisit Deus israelitis, ut argentea et aurea aegyptiorum vasa furto eriperent. *Exodi cap. 1.* obstetricibus aegyptiis mendacium Deus non solum permisit, sed mercedem quoque rependit. Multa alia sunt in sacris litteris id genus exempla, ex quibus sic concludere licet. Inter actiones bonas et malas nulla est essentialis differentia, si Deus omnipotentissima sua voluntate atque infinita libertate differentiam hanc sustulerit, Deus enim rerum essentias mutare non potest; atqui Deus plerumque actionum moralium differentiam sustulit; ergo actionum moralium differentia ipsis intrinseca non est nec invariabilis. Resp. N. min. Haec et similia s. scripturae exempla directe non petunt nostram conclusionem, in qua de actionibus humanis sermo est, non autem de actionibus illis, quae a supremo Dei dominio profluunt. Igitur accurate distinguendum est inter privatorum hominum actiones, et inter actiones Dei, qui supremo plenoque in res omnes dominio et iure fruitur. Itaque quum Deus sit hominum vitae bonorumque dominus et supremus arbiter; potest utrumque, vitam bonaque pro fine sibi proposito eripere quocumque modo, et adhibito hominum ministerio. Sed Deus boni et mali essentiam mutare non potest: neque ita omnipotens est, ut iusta fieri possit actio hominis, qui sine ullo iure alteri vitam bonaque iniique eripit. Iam ad exempla singula breviter respondebo. Quod spectat ad Abrahæ exemplum, illud facile intelligitur ex supremo Dei in homines dominio. Potest nempe Deus vel per se *immediate*, vel per homines tamquam ministros, vi-

ro etiam innocenti vitam eripere, si ad Dei gloriam decretumque finem id conferat. Hinc patet etiam responsio ad israelitarum exemplum. Furtum est: *subreptio rei alienae invito domino*. At in praesenti exemplo vasa illa non fuerunt res aliena; Deus enim, et supremi dominii iure, et titulo mercedis israelitis ab aegyptiis debitae, dominium in aegyptiorum vasa israelitis concessit. *Aegyptii*, inquit S. August. *lib. 22. contra Faustum, erant sacrilegi et iniqui; nam ex auro illo male utentes ad creatoris iniuriam suis idolis serviebant et homines peregrinos labore gratuito iniuste ac vehementer adfligebant*. Quod spectat ad praeceptum Oseae impositum, simili omnino ratione respondet S. Thom. qui *1. 2. quaest. 100. art. 8. ad 3.* sic habet: *Similiter etiam Oseas accedens ad uxorem fornicariam vel mulierem adulteram, non est moechatus vel fornicatus; quia accessit ad eam, quae sua erat secundum mandatum divinum, quia est auctor institutionis matrimonii*. Alias interpretationes plurimas legere licet apud SS. PP. et sacrae scripturae interpretes, sed ea nobis satis sit explicatio, quae ad praesens institutum pertinet. Tandem in obstetricum aegyptiarum mendacio duo considerari possunt, finis nimirum, et modus, quo usae sunt, ut finem illum executioni mandarent. Finis alius non fuit, nisi ut liberarent hebraeorum pueros, quos Pharaon praefocari iusserat; modus autem, quem adhibuerunt, mendacium fuit. Mercedem improprie dictam, bona scilicet temporalia, laudabili fini rependit Deus; mendacium vero da-

mnavit. Repugnat enim eum, qui est veritas ipsa, mendacio ulla ratione patrocinari. Itaque in obstetricum exemplum, bonis temporalibus remuneravit benevolentiam, quae in hoc facto elucebat, fallaciam latentem non approbavit, benignitatem mentis mercede laudavit, non iniquitatem mentientis. Praecedentes responsiones apprime conveniunt cum vulgari distinctione, quae in theologia morali, data earundem obiectionum occasione, adhiberi solet. Reponitur nimirum, actionem malam *improprie* tantum bonam fieri, mutata scilicet in circumstantiis legis naturalis materia. Deus nempe potest legis naturalis materiae apponere vel detrahere condiciones ac circumstantias quasdam, quibus positae aut sublatae, iam actiones desinunt esse lege naturali praeceptae vel prohibitae, mutatae praecepti vel legis naturalis materia. Verum haec mutatio nulla privata auctoritate, sed divina dumtaxat fieri potest. Neque Deus potest efficere, ut manentibus circumstantiis omnibus, mutetur actionis alicuius bonitas vel malitia intrinseca. Moralitas enim essentialis non magis est mutabilis, quam Deus ipse. Ceterum haec in transcurso dicta sint, oblata occasione. De lege naturali illiusque praeceptis fuse deinceps agemus.

Obiect. 4. Homines in iisdem circumstantiis constituti eodem modo agunt, seu iisdem positae conditionibus eodem plane modo se gerunt vir bonus et malus. Itaque ex circumstantiarum varietate pendere videtur ea, quam sibi fingunt homines, boni et mali notio. Et re quidem ipsa si puerulum recens natum in sylvis educatum finga-

mus, et belluae cuiusdam ubere lactatum, quod de Remulo scribunt historici, vel alia qualibet ratione enutritum, humano tamen destitutum auxilio; par foret in hoc fictitio casu cum belluis hominis cuiuslibet conditio. In talis autem educationis hypothesi nulla procul dubio boni et mali notio concipi potest. Vnde sic argumentantur. Ex hominum opinione in instituto pendet notio illa, quae in iisdem circumstantiis eadem est, varia autem pro circumstantiarum varietate; atqui ita se habet notio moralitatis actionum; ergo falsa est conclusio. Resp. N. min. Quamvis ad hominum mores conferat aliquando circumstantiarum varietas, illae tamen circumstantiae nullam imponunt necessitatem. Sed mens nostra, si easdem omnino circumstantias fingere liceat, his circumstantiis necessario non determinatur, ut patet ex iis, quae in metaphysica de libertate demonstravimus. Et re quidem ipsa iisdem licet manentibus rerum conditionibus, longe alia est probi atque improbi hominis agendi ratio. Vir honestus in rebus adversis non secus ac secundis aequam servat mentem, neque in his superbus, aut in illis impatiens. Contra autem improbus, si fortuna rideat, superbia atque arrogantia intumescit; adversa autem fortuna animo vilissimo obruitur, atque ita dicendum est de aliis quibuslibet circumstantiis.

Quod vero attinet ad hypotesim pueruli inter feras nullo societatis auxilio adiuti, exemplum hoc, quod in logica iam explicavimus, in eorum etiam opinione, qui ideas innatas admittunt, nullius est momenti. Et quidem morum

principia sine ullo rationis usu, sine attentione ulla statim patere, non adfirmamus. At in hypothesi praecedenti, mente obtusa et ferinae solitudinis horrore quasi hebetata, ratio suis non utitur facultatibus, ac proinde mirum nequaquam foret, si puerulus in tali societate institutus nulla praeberet moralium principiorum indicia. At si hominum consortio, ad quod destinatus est, reddatur, sui similes amare incipiet: beneficiorum, quae acceperit, memor fiet atque ita societatis et rationis usu radices agent et crescent virtutis principiorumque moralium semina, quae deficiente obiectorum occasionumque opportunitate, veluti oppresa et praefocata iacebant.

Obiect. 5. Deus vult omnes homines beatos ac felices esse. Dedecet enim infinitam Dei bonitatem, universum genus humanum perpetua animi anxietate laborare et misere iactari. Quum autem diversa sint hominum desideria, et sua quisque trahatur voluptate; si unica sit boni malique regula, iam perpetuum cum nobismetipsis bellum gerendum est, nemoque in hac vita beatus esse potest. At si pro morum norma habere fas sit id, quod nos delectat, quod unicuique dulce videtur; voluptas sola erit boni iustique ratio, diris conscientiae stimulis non vexabitur timida religiosaque conscientia, atque ita ab omni parte unusquisque beatus erit. His positis sic argumentantur ex epicureorum grege nonnulli. Illa reiici debet intrinseca boni malique differentia, quae divinae bonitati repugnat; atqui repugnat bonitati divinae, actionum moralium regu-

Iam non esse voluptatem; ergo voluptas est fundamentalis regula moralitatis actionum. Resp. N. min. Cum infinita Dei bonitate pugnare omnino malum quodcumque, contendebant manichaei. Horum argumenta ornavit Baylius in *dictionario historico critico*, et audacter pronuntiavit, tantam vim habere eadem argumenta, ut vix solvi possint. Haec autem mera esse sophismata, facile intelliget, qui attente consideraverit ea omnia, quae de malis physicis, metaphysicis et moralibus in nostra metaphysica, pro data occasione, dispersa leguntur. Sed ad propositum redeamus.

Quidquid sit de epicurea morum doctrina, quam a turpi crassiorique voluptate purgare conantur recentiores aliqui defensores; evidens est ex hactenus demonstratis, divinae perfectioni contrariam omnino esse Epicuri, qualis vulgo circumfertur, doctrinam, eamque libidini sceleribusque omnibus esse amicam. Si enim unice colenda sit voluptas, in eaque virtus collocanda, iam non solum de virtute et ratione, sed de universa etiam hominum societate atque felicitate actum est et conclamatum. Etenim si, dum Deum timeamus, aeternaque exhorrescimus supplicia, peccamus tamen, terrasque implent, pro dolor! tot criminum genera, quid si nulla morum regula, si vindictae nullus timor? Iam invidiae tormentum homines agitabit: ira, odio, bello exardescunt omnia. Undique caedes, undique flagitia, nullusque fere beata et felici vita frui poterit. Itaque ex ipsa divina bonitate consequitur manifeste, supremam esse morum regulam, quae adfectuum

tumultus possit compescere, homines in suo officio continere, illosque vere beatos efficere. Regulae alicuius necessitatem confitentur perversissimi quoque morum doctores, seu potius corruptores. Thomas Hobbesius, qui Epicuro suffragatur, adfirmat, homines ad propria tantum commoda natos esse, atque sui ita esse amicos, ut alternis certare odiis, raptoque vivere natura sua proclives sint. Verum ut possint homines convivere, ad commune societatis bonum ars politica in hominum coetus intulit certas leges, quas publica utilitas longique mali experientia necessarias docuere. Haec est secundum Hobbesium vilissima iustitiae origo, nempe sui ipsius malesanus amor, quem leges poenarumque timor reprimunt, et intra iustos limites coercunt. Nefarium illud systema iusius deinde refellemus, ubi de lege naturali tractabimus, simulque nefarium, quae cum hobbesiana eadem fere est, Spinosae doctrinam totis viribus adgrediemur. Interim vero observare satis erit, nihil sibi constare impiissimi erroris auctorem. Si enim legum poenarumque institutionem bonum commune publicaeque utilitas genuerint, ut fingit Hobbesius; ergo fateri necessum est, ante conditas leges poenasque constitutas aliquid esse boni, ac proinde actionibus moralibus sua est essentialis atque intrinseca differentia. Praeterea perversissimum illud systema divinae perfectioni repugnare, iam demonstravimus. Neque minus manifestum est, communi societatis bono illud esse infestum. Et quidem si timor solus homines in suis officiis contineat, amoremque proprium iuste cohibeat, crimen quod-

libet in tenebris, ubi nullus timori locus, admittere fas erit. Iam vero fingamus regionem aliquam ita male moratam, quae nulla certa lege gubernetur, in qua nullum virtutis criminisque nomen, in qua tandem amor sui ipsius unicuique lex et princeps esset; dicat hobbesiani systematis patronus aliquis, an vellet libenter talem regionem occultis saltem criminibus mersam incolere, et in ea vitam traducere?

Superest, ut de hominum felicitate pauca adjungam, multa deinde suo loco, data opera, dicitur. Ad theologos pertinet de status innocentis beatitudine tractare. Adamus creatus fuit beatus, ea scilicet felicitate, quae homini *viatori* in hoc statu innocentiae conveniebat, ac proinde perfecta non fuit primo homini in statu innocentiae beatitudo; haec enim in visione Dei intuitiva posita est. Porro in hoc felicitatis statu, inquit S. Augustinus *lib. de correp. et gratia, permanere potuisset Adam, si voluisset; quia non deerat adiutorium per quod posset, et sine quo non posset perseveranter bonum tenere, quod vellet. Sed quia noluit permanere, profecto eius culpa est, cuius meritum fuisset, si permanere voluisset.* Itaque quod beatitudine illa in praesenti hominum statu careamus, id in protoparentum culpam reiiciendum esse, sacra theologia docet, neque ulla inclementiae culpa Deo tribui potest. Verum quod ad praesentem lapsae naturae statum attinet, philosophicis argumentis certissimoque conscientiae testimonio humanam libertatem in metaphysica demonstravimus. Homines suae miseriae,

et felicitatis capaces Deus effecit: illam autem dico felicitatem, non quae in fluxis caducisque bonis posita est, sed in veris et numquam perituris bonae sanctaeque vitae divitiis. De hoc argumento prolixius dein, ut par est, disseremus.

CAPVT II.

De lege naturali generatim considerata.

Explicata actionum moralitate, rerum ordo iam postulat, ut agamus de lege naturali. Haec enim ex actionum moralitate illarumque differentia interna manifeste colligitur. Porro tria praesertim considerata occurrunt. I. Legis naturalis essentiam exponemus, et principia nonnulla, quae ex lege naturali derivant, generatim explicabimus. II. Quia lex quaelibet obligationem importat, de obligatione disseremus. III. Tandem quum omnis obligatio praemia et poenas continere debeat, de praemiis et poenis tertium articulum adiungemus.

ARTICVLVS I.

De legis naturalis essentia, nonnullisque principis ex lege naturali derivandis.

I.

Lex generatim definitur: *regula, secundum quam actiones nostras liberas determinare tenemur.* Legem definiunt aliqui: *iussum a superiore inferiori promulgatum cum vi obligandi.* Quae qui-